

Строчка Олена Борисівна

Державний заклад «Дніпропетровська медична академія»
Міністерства охорони здоров'я України

Еінер Ксенія Миколаївна

Державний заклад «Дніпропетровська медична академія»
Міністерства охорони здоров'я України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ

Емпатія – дуже важлива для лікарів, вона дає можливість досягнення емоційного стану іншої людини, здатність відгукуватися на хвилювання хворого. Емпатія – це пізнання людиною внутрішнього світу інших людей, їх думок та почуттів. Здатність до емпатії розвиває проникливість, що допомагає довірливим відносинам між лікарем та пацієнтом. Ми вивчали особливості емпатії у студентів медиків. В результаті дослідження з'ясувалося, що у більшості студентів відзначається знижений та низький рівень емпатії. Це означає, що треба розвивати емпатійні здібності у студентів, слід формувати моральне ставлення до людей і до самого себе.

Ключові слова: емпатія, студенти медики, чуйність.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Емпатія – це дуже красиве слово, але мало хто знає, що воно означає. Це психологічне поняття важить в сучасному світі на багато більше, ніж симпатія, і незрівнянно більше, ніж просте співчуття. Якщо пояснити емпатію своїми словами, то це вміння не просто розуміти людину і співчувати їй, але і повністю проникати в її внутрішній світ і відчувати конкретну ситуацію. Це рідкісний дар дивитися на світ чужими очима і приймати іншу точку зору. Далеко не завжди люди можуть висловити наболіле, попросити допомоги або просто пояснити свої вчинки, відчуття. Ось тут-то і приходиться на допомогу наймогутніша зброя всіх лікарів і психологів – емпатія.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Емпатією просто зобов'язані володіти педагоги, лікарі, психіатри і всі, хто по своїй роботі стикаються з людьми. Незважаючи на наявні дослідження в галузі психології та педагогіки, явище емпатії залишається мало вивченим. Теоретичні дані надзвичайно розпливчасті і різноманітні [4].

Дослідження останніх років, присвячені духовному становленню людини, підтверджують – проблема назріла, її треба розв'язувати, суспільство стає аморальним. Все більше переконалися в необхідності розвитку емпатії.

Ми припустили, що для майбутнього лікаря професійно-важливою якістю є емпатія, отже, студенти-медики мають володіти такими особистісними якостями як співчуття, співпереживання, емоційна чуйність, розуміння психологічних станів інших людей, потреби у спілкуванні, допомоги іншим людям.

Ціль статті – вивчення особливостей емпатії у студентів медиків.

Практичне значення роботи полягає в виявленні особливостей формування емпатії у студентів медичних факультетів. Результати дослідження можуть застосовуватися в процесі психологічної профорієнтації та профвідбору абітурієнтів на факультети медичних вузів.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Була використана методика В. В. Бойко «Діагностика рівня емпатичних здібностей», що представляє собою тест з 36 суджень, на які респонденту пропонується відповісти позитивно (погодитися) чи негативно (не погодитися), що дозволяє виявити, крім сумарного, і окремі показники емпатії. При обробці результатів використовувалися критерії достовірності, розроблені автором методики. Класифікація видів емпатії в методиці В. В. Бойка вирізняє такі провідні елементи: раціональну емпатію, емоційну емпатію, інтуїтивну емпатію, інтуїтивність [1]. У цій методиці в структурі емпатії розрізняються 6 тенденцій (шкал).

Раціональний канал емпатії характеризує направленість уваги, сприйняття і мислення емпатуючого на сутність будь-якої іншої людини – на його стан, проблеми, поведінку. Це спонтанний інтерес до іншого, що відкриває особливості емоційного і інтуїтивного відображення партнера. У раціональному компоненті емпатії не слід шукати логіку або мотивацію інтересу до іншого. Партнер привертає увагу своєю доступністю, що дозволяє емпатуючому не упереджено виявляти його суть.

Емоційний канал емпатії при обстеженні фіксується здатністю емпатуючого входити в одну емоційну «хвилю» з оточенням – співпереживати, брати участь. Емоційна чуйність в даному випадку стає можливістю «входження» в енергетичне поле партнера. Зрозуміти його внутрішній світ, прогнозувати поведінку і ефективно впливати можливо тільки тоді, коли виникає емоційна підстройка до емпатуючого.

Інтуїтивний канал емпатії. Бальна оцінка свідчить про здатність людини бачити поведінку партнерів, діяти в умовах нестачі об'єктивно інформації про них, спираючись на досвід, що зберігається в підсвідомості. На рівні інтуїції формуються різні відомості про партнерів. Інтуїція менш залежить від стереотипів, чим осмислене розуміння партнерів.

Установки, які сприяють емпатії, відповідно, полегшують або ускладнюють дію усіх емпатичних каналів. Ефективність емпатії знижується, якщо людина намагається уникати особових контактів, вважає недоречним прояви уваги до іншої особи і проблем оточення. Подібна поведінка різко обмежує діапазон емоційної чуйності і емпатичного сприйняття. Навпаки, особисті канали емпатії діють активніше і надійніше, якщо немає перешкод з боку установок особи.

Проникаюча здатність в емпатії розцінюється як важлива комунікативна властивість людини, що дозволяє створювати атмосферу відкритості, довірчості, задушевності. Кожен з нас своєю поведінкою і відношенням до партнерів сприяє словесно-емоційному обміну або перешкоджає йому. Розслаблення партнера сприяє емпатії, а атмосфера напруженості, підозрливості перешкоджає розкриттю і емпатичній взаємодії.

Ідентифікація – ще одна умова успішної емпатії. Це уміння зрозуміти іншого на основі переживань, постановки себе на місце партнера. У основі ідентифікації легкість, рухливість і гнучкість емоцій, здатність до наслідування.

Шкальні оцінки виконують допоміжну роль і інтерпретації основного показника – рівня емпатії. Сумарний показник теоретично може змінюватися у межах від 0 до 36 балів.

Досліджували раціональний канал емпатії, емоційний канал, інтуїтивний канал, установки емпатії, проникаючу здатність до емпатії, ідентифікацію емпатії. Здатність до емпатії (сумарний показник) оцінюються в градаціях: від 30 балів і вище – дуже високий рівень; від 29 до 22 – середній рівень; від 21 до 14 – занижений рівень; менше 14 балів – дуже низький.

В якості методів математичної обробки застосовувалася описова статистика, непараметричний критерій Манна-Уїтні (U).

Було обстежено 58 студента Дніпропетровської медичної академії, які були розподілені на 2 групи.

Перша група – 32 студента, які навчалися за спеціальністю «Лікувальна справа», вік опитаних від 21 до 26 років, середній вік – $23,5 \pm 2,3$, з них жінок – 25 (62%), 7 чоловіків (38%).

Друга група – 26 студентів іноземного факультету за спеціальністю «Лікувальна справа», вік опитаних від 23 до 28 років, середній вік – $25,5 \pm 2,0$, з них жінок – 6 осіб (23%), 20 чоловіків (77%).

Збірник наукових статей

В першій групі студентів високий рівень раціонального каналу емпатії було виявлено у 2 осіб (6,25%), середній рівень розвитку раціонального каналу у 20 (62,50%), низький рівень розвитку у 10 студентів (31,25%).

По емоційному каналу емпатії: 6 (18,75%) студентів – з високим рівнем емпатії, 12 (37,50%) досліджуваних – з середнім рівнем розвитку емоційного каналу емпатії, 12 (37,50%) – з низьким рівнем розвитку.

За даними дослідження по інтуїтивному каналу емпатії виявлено 8 (25,00%) студентів з високим рівнем, 10 (31,20%) осіб мали середній рівень емпатії, 14 (43,60%) низький рівень.

Установки, які сприяють емпатії: виявлено 12 (37,50%) студентів з високим рівнем, 14 (43,60%) з середнім рівнем, 1 чоловік (6,25%) з низьким рівнем.

Проникаюча здатність емпатії: виявлено 10 (31,20%) досліджуваних мають низький рівень проникаючої здатності, які сприяють розвитку емпатії, 18 (56,20%) студентів, із середнім рівнем розвитку здатності до емпатії, з високим рівнем розвитку проникаючої здатності до емпатії студентів не виявлено.

Ідентифікація – одна з неодмінних умов успішної емпатії. За результатами 4 (12,50%) особи мають високий рівень розвитку ідентифікації, 13 (40,60%) студентів – з середнім рівнем розвитку ідентифікації емпатії, 12 (37,50%) – із низьким рівнем розвитку ідентифікації емпатії.

Таблиця 1. Характеристика рівня емпатії у студентів медиків.

Групи	Високий рівень емпатії		Середній рівень емпатії		Знижений рівень емпатії		Низький рівень емпатії	
1 група	1	3,1%	5	15,6%	23	71,9%	3	9,4%
2 група	-	-	2	7,7%	20	76,9%	4	15,4%

За результатами дослідження у другій групі студентів високий рівень раціонального каналу емпатії було виявлено у 1 студента (3,8%), середній рівень розвитку раціонального каналу у 16 (61,5%), низький рівень розвитку у 10 студентів (38,5%).

По емоційному каналу емпатії: студентів з високим рівнем емпатії не виявлено, 14 (53,8%) досліджуваних з середнім рівнем розвитку емоційного каналу емпатії, 11 (42,3%) з низьким рівнем розвитку.

За даними дослідження по інтуїтивному каналу емпатії 1 (3,8%) студент з високим рівнем, 7 (26,9%) осіб мали середній рівень емпатії, 20 (76,9%) – низький рівень.

Установки, які сприяють емпатії: студентів з високим рівнем установок не виявлено, 22 (84,6%) з середнім рівнем, 6 чоловік (23,1%) з низьким рівнем установок.

Проникаюча здатність емпатії – 6 (23,1%) досліджуваних мають низький рівень проникаючої здатності, 18 (69,2%) студентів із середнім рівнем розвитку здатності до емпатії, з високим рівнем розвитку проникаючої здатності до емпатії студентів виявлено 2 (7,7%).

Ідентифікація – ще одна неодмінна умова успішної емпатії. За результатами 1 (3,8%) особа має високий рівень розвитку ідентифікації, 12 (46,1%) студентів з середнім рівнем розвитку ідентифікації емпатії, 14 (53,8%) – із низьким рівнем розвитку ідентифікації емпатії.

У студентів першої групи відзначається знижений рівень вираженості емпатії 71,9%, у 15,6% – середній рівень, у 9,4% – дуже низький. Високий рівень емпатії виявлено лише у одного студента – 3,1%.

У домінуючого числа студентів іноземного факультету також виявлений занижений рівень емпатії, у 76,9% відзначається середній рівень вираженості емпатії, у 7,7% – дуже низький; у 15,4% – середній, високого рівня емпатії не виявлено.

При аналізі результатів груп опитаних студентів можна відзначити, що у домінуючої кількості респондентів було виявлено занижений рівень емпатії. Це може свідчити про зниження емоційної чуйності студентів медиків.

Дуже високий рівень емпатії теж зустрічається дуже рідко. Такий рівень емпатійності, на наш погляд, не є нормою, тому що для ефективного професійного спілкування найважливіше не постійне і бурхливе співпереживання пацієнтові, а володіння «когнітивною емпатією», «дієвою емпатією». Показник емпатії не повинен бути занадто високим для досягнення ефективності комунікації, інакше вирішення інших завдань лікарської діяльності, зокрема, постановка діагнозу буде не повною. За даними нашого дослідження емпатія сильніше розвинена у жінок, ніж у чоловіків.

В результаті дослідження з'ясувалося, що у більшості студентів відзначається знижений та низький рівень емпатії.

У першій групі студентів медиків більш вираженими були інтуїтивний канал та установки емпатії. У другій групі превалюють раціональний та емоційний канал емпатії. Більшість студентів-медиків відчувають емпатію до батьків, знайомих людям і тваринам.

Висновки. Ми вважаємо, що люди, як з високим, так і з низьким рівнем емпатії є соціально неадаптовані. Першим, поряд з їх чуйністю, емоційністю, зацікавленістю в інших, притаманні такі якості як невпевненість у собі, нездатність до лідерства, страх образити когонебудь. Люди з низьким рівнем емпатії «самотні вовки» є асоціальними типами, егоцентричні, вимагають від людей прихильності, будучи нездатними до емоційної чуйності. Це означає, що при навчанні емпатійним здібностям студентів, слід формувати моральне ставлення до людей і до самого себе.

Література

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других / В. В. Бойко. – М., 1996.
2. Гаврилова Т. П. Экспериментальное изучение эмпатии у детей младшего и среднего школьного возраста / Т. П. Гаврилова // Вопросы психологии. – 1974. – № 2. – С. 107-114.
3. Гиппенрейтер Ю. Б. Феномен конгруэнтной эмпатии / Ю. Б. Гиппенрейтер, Т. Д. Карягина, Е. Н. Козлова // Вопросы психологии. – 1993. – № 4. – С. 61-68.
4. Зеньковский В. В. Психология детства / В. В. Зеньковский. – М. : Академия, 1996. – 348 с.
5. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2004. – 701 с.
6. Орлов А. Б. Феномены эмпатии и конгруэнтности / А. Б. Орлов, М. А. Хазанова // Вопросы психологии. – 1993. – № 5. – С. 68-73.
7. Основы практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. : підручник. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
8. Goldstein A. Empathy Development Training, Consequences / A. Goldstein, G. Michaels. – New Jersey-London, 1985. – 287 p.
9. Merry T. Guide to the Person-Centered Approach / T. Merry. – Loughton : Gale Centre Publications, 1990.

Елена Строчка, Ксения Эинер. Особенности развития эмпатии у студентов медиков.

Эмпатия – очень важная для врачей, она дает возможность постижения эмоционального состояния другого человека, способность отзываться на переживания больного. Эмпатия – это познание человеком внутреннего мира других людей, их мыслей и чувств. Способность к эмпатии развивает пронциательность, что помогает доверительным отношениям между врачом и пациентом. Мы изучали особенности эмпатии у студентов медиков. В результате исследования выяснилось, что у большинства студентов

отмечается пониженный и низкий уровень эмпатии. Это значит, что надо развивать эмпатийные способности студентов, следует формировать нравственное отношение к людям и к самому себе.

Ключевые слова: эмпатия, студенты медики, отзывчивость.

Olena Strochka, Xeniya Einer. Development of empathy as particular qualities of medical students.

Empathy is a method of the inner world learning of other people, their thoughts and feelings. It is very important qualities for doctor that gives possibilities to understand emotional state of another person, the ability to respond to the experiences of the patient. The ability to empathy develops insight – it helps to trust relationship between the physician and the patient. We studied features of empathy in medical students. We estimated that level of empathy in most of them was low very low. It is means necessity of development of the empathy's qualities among medical students and form a moral attitude and keenness towards people and to themselves.

Keywords: empathy, medical students, keenness.

Стаття надійшла до редакційної колегії 01.05.2018

Прийнято до друку 07.05.2018

Інформація про авторів:

Строчка Олена Борисівна – кандидат медичних наук, асистент кафедри внутрішньої медицини 1, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія» Міністерства охорони здоров'я України.

Еінер Ксенія Миколаївна – асистент кафедри ендокринології, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія» Міністерства охорони здоров'я України.